

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansalaisaloitelain muuttamisesta (HE 57/2019 vp)

Pyydettyinä lausuntona esitän kunnioittaen seuraavaa:

Hallituksen esitykseen kansalaisaloitelain muuttamisesta on johtanut eurooppalaisesta kansalaisaloitteesta keväällä 2019 annettu EU-asetus, jolla kumotaan vanha EU-asetus kansalaisaloitteesta. Kansalaisaloitelaki koskee pääosin valtiollista kansalaisaloitetta, mutta siihen sisältyy myös EU-kansalaisaloiteasetukseen liittyvää täydentävää sääntelyä. Uusi EU-asetus on jäsenvaltioissa suoraan sovellettava. Se edellyttää kuitenkin tietyiltä osin täydentävän sääntelyn antamista tai sen varmistamista, että voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö jo täyttää asetuksen vaatimukset. Esityksessä kansalaisaloitelakiin ehdotetaan otettavaksi sääntely, joka on tarpeen eurooppalaista kansalaisaloitetta koskevan uuden EU-asetuksen täydentämiseksi. EU-asetukseen liittyvien muutosten ohella hallituksen esityksessä ehdotetaan, että kansalaisaloitelakiin tehtäisiin muutokset johtuen Väestörekisterikeskuksen tehtävien siirtämisestä vuoden 2020 alussa aloittavalle Digi- ja väestötietovirastolle.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi kansalaisaloitelakiin säännös siitä, että Digi- ja väestötietovirasto toimisi toimialallaan EU-asetuksessa tarkoitettuna kansallisena yhteyspisteinä. Kansallisten yhteyspisteiden tehtävänä on EU-asetuksessa määritellyin tavoin tietojen ja avun antaminen EU-kansalaisaloitteesta.

Eurooppalaisen kansalaisaloitteen osalta toimivaltaisista viranomaisista koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin myös siten että Digi- ja väestötietovirasto toimisi viranomaisena, jolla on toimivalta EU-asetuksessa tarkoitettu tavoin tarkastaa ja vahvistaa kerätyt tuenilmaukset ja Liikenne- ja viestintävirasto puolestaan viranomaisena, jolla on toimivalta EU-asetuksen mukaisesti vahvistaa yksittäisen verkossa toteutettavan tuenilmausten keruujärjestelmän asianmukaisuus. Viranomaisten tehtäviin ei tulisi sisällöllisiä muutoksia, mutta Liikenne- ja viestintäviraston tehtävä muutettaisiin EU-asetuksesta johtuen määräaikaiseksi ottaen huomioon sen, että myös EU-sääntelyä yksittäisistä verkkokeruujärjestelmissä sovelletaan vain aloitteisiin, jotka on rekisteröity viimeistään 31.12.2022. Esityksessä ehdotetaan kansalaisaloitelakiin teknisenä muutoksena myös, että viittaukset vanhaan EU-asetukseen muutettaisiin viittauksiksi uuteen EU-asetukseen.

Uuden EU-asetuksen tavoitteena on parantaa eurooppalaisen kansalaisaloitteen käyttömahdollisuutta ja keventää siihen liittyvää menettelyä. EU-asetus kuuluu Suomen kannattamiin toimenpiteisiin, joilla pyritään EU:n demokraattisen legitimiin lisäamiseen vahvistamalla kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan osallistumista asioihin EU:n tasolla. Suomen keskeisenä tavoitteena neuvotteluprosessissa oli EU:n kansalaisaloitejärjestelmän toimivuuden parantaminen. Sen lisäksi, että kansalaisaloite voi johtaa komission antamaan lainsäädäntöehdotukseen tietystä asiasta, on tärkeää, että kansalaisaloitteella voidaan ylipäätään nostaa EU:n agendalle ja poliittiseen keskusteluun erilaisia asioita ("agendasetting").

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10	PL 25	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi
HELSINKI	00023 VALTIONEUVOSTO			

Kuten vanhassa EU-asetuksessa, myös uudessa EU-asetuksessa vahvistetaan menettelyt ja edellytykset eurooppalaiselle kansalaisaloitteelle. Kansalaisaloitteessa komissiota kehoitetaan toimivaltuuksiensa rajoissa tekemään aiheellinen ehdotus asioista, joissa EU:n kansalaisten mielestä tarvitaan EU:n säädöstä perussopimusten soveltamiseksi. Vähintään miljoonan EU:n kansalaisen tulee tukea kansalaisaloitetta. Vanhaan EU-asetukseen kohdistetun kritiikin vuoksi uuteen asetukseen on otettu uutta sääntelyä muun muassa seuraavista asioista: mahdollisuus saada kansalaisaloite osittain rekisteröidyksi komissiossa tilanteessa, jolloin edellytykset sen kokonaisrekisteröinnille eivät täyty; komission tarjoama keskitetty verkkopalvelu aloitteen tuenilmausten keräämiseen; komission ja jäsenvaltioiden yhteyspisteiden tarjoama neuvonta ja tiedottaminen. Lisäksi uuden asetuksen myötä jäsenvaltioilla on mahdollisuus asettaa aloitteen tukemiseen oikeuttavaksi vähimmäisiäksi 16 vuotta (muutoin oikeus tukea EU-kansalaisaloitetta on sidottu äänioikeusikään Euroopan parlamentin vaaleissa).

Kansalaisaloitelaki on ollut voimassa 1. maaliskuuta 2012 alkaen, ja sitä on muutettu 1. kesäkuuta 2019 voimaan tulleella lailla. Kesäkuussa tehdyn uudistuksen tavoitteena oli tehdä valtiollista kansalaisaloitemenettelyä helpottavia muutoksia lakiin. Tarkoituksena oli selkeyttää aloitteen vireillepanovaihetta, täsmentää henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä sekä helpottaa ongelmaa, joka aiheutuu aloitteiden raukeamisesta eduskuntakauden päättyessä pidentämällä aloitteen eteenpäin toimittamiseen liittyviä määräaikoja kannatusilmoitusten keräämisen jälkeen. Kansalaisaloitteiden muotoon tai aloitteiden kohdentumiseen lainsäädäntöasioihin ei kansalaisaloitelain uudistuksessa tehty muutoksia. Myös laissa säädetyt edellytykset kansalaisaloitteiden kannatusilmoitusten keräämiselle ja aloitteen kannattamiselle sekä vaadittavien kannatusilmoitusten lukumäärälle säilytettiin lain muutoksen yhteydessä entisellään.

Koska kansalaisaloitelakia on vasta hiljattain muutettu valtiollista kansalaisaloitetta koskevan menettelyn osalta, tässä hallituksen esityksessä ei ole ehdotettu muutoksia menettelyyn. Hallituksen esityksessä ei ole otettu myöskään kantaa uuden EU-kansalaisaloiteasetuksen tuomaan mahdollisuuteen alentaa eurooppalaisen kansalaisaloitteen kannattamisen ikärajaa 16 vuoteen. Aloiteoikeutta koskevia ikärajakysymyksiä on tarkoitus käsitellä myöhemmässä vaiheessa pääministeri Rinteen hallitusohjelmassa mainitussa parlamentaarisessa työryhmässä, jonka tehtäväksi on hallitusohjelmassa kirjattu selvittää puoluelain, vaalirahoituslain ja vaalilain kehittämistarpeita sekä tarvittaessa poliittista toimintaa koskevaa muuta lainsäädäntöä.